

Сергій Тарадайко

За мотивами Бруно Шульца

Ніщо, більше ніщо не може бути позбавленим сенсу.

М.Бубер. Я і Ти

Дуже дивні фантазмагорії Бруно Шульца чи не відразу захоплюють. Але ці незвичні картини тільки здаються примарними, й важливо розгледіти певну логіку в їхньому розгортанні. Може, першою варто відзначити рису, що виглядає побічною чи випадковою, це тема потворності й надлишковості. Мова про таке: «Величезний соняшник зі слоновою хворобою, що висунувся на товстеному стовбурі» та схилився «від надміру потворної тілесності»¹. Чи, скажімо, звичайні крамничні мухи, – ці «хворі монструозні екземпляри». «Ця звиродніла порода крамничних мух, схильна до диких і несподіваних мутацій...»² Але звідси й виникає занепокоєння.

Хоч якою дрібною та сміховинною виглядає ця риса, треба визнати: йдеться про природні створіння. Тоді маємо припустити, що десь у підґрунті всього нашого світу щось негаразд... І для Шульца це більше ніж очевидно. Він упевнений: «Ех, у самій серцевині весни щось розвалюється і псується»³. Й зазначене відчуття вже не можна вважати лише поточним і випадковим, адже це *ключовий* мотив у письменника.

До речі, таке чуття доволі легко пояснити. Бо говоримо про людину, що народилася в Австро-Угорській імперії й формувалася за часів її розпаду. Ця держава була на диво строкатою. – Так, у рідному для Шульца Дрогобичі дуже близько співіснували й поляки, й євреї, й українці... Та ще й зі своїми власними мовами, вірами та традиціями... За підсумками ще Першої світової ця держава розпалася на купу різних утворень і залишила по собі відчуття того розпаду й остаточного зникнення.

Не дивно, що схожі мотиви були досить істотними для письменника: «все знову розпалося в ніщо...»⁴ Вже самé лише це слівце, це «ніщо», натякає на філософські пошуки Шульца та вказує на відоме, дуже важливе поняття. При подальшому розгляді можна впевнено говорити про *філософію* Шульца, що не тільки здатна пояснювати *смисли* його видінь, але й має, без сумніву, своє власне вагоме значення.

¹ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання. – К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017, видання четверте. – С. 9.

² Там само. – С. 247.

³ Там само. – С. 209.

⁴ Там само. – С. 15

Питання щодо своєї філософії дуже цікавило й самого письменника; проте він усвідомлює, що навряд чи може просто відокремити цю філософію від органічної тканини цілого твору, тому врешті зазначає: «Від запитання, чи зумів би я філософськи інтерпретувати реальність *Цинамонових крамниць*, я б найохочіше волів ухилитися». Втім, усе-таки має зізнатися: «Попри це, мені самому цікаво, як звучало би в дискурсивній формі філософське кредо *Цинамонових крамниць*. То буде радше спроба опису даної там реальності, ніж її обґрунтування»⁵.

Віднайти таке «кредо» було б і справді цікаво. Й розпочати потрібно саме зі згаданої «реальності». Справа в тому, що будь-яка філософія починає з уявлення про буття, – тому й у Шульца відразу можна помітити це питання про дійсність. І відчуття, що вона чи послаблена, чи зникає. – Невипадково таке важливе для нього «ніщо» власне й позначило цю відсутність.

Але сумніви щодо дійсності чи не здавна були прикметою філософії. При цьому вона пробувала спиратися на щось інше, ніби глибше й вагоміше. Саме так і будується думка Шульца... Це підтверджує дуже рідкісне слово, що його не зустрінеш у літературі, проте звичне та характерне для філософії: «трансцендентне». Це «тиха капітуляція перед неосяжністю трансценденту», це «трансцендентні тривоги і збожевоління»⁶... Тут ідеться про відчуття дуже глибоко за поверхнею дійсності чогось явно могутнішого й цікавішого. Причому: що сильніше воно відчутне, то сумнівнішою постане ця дісність.

Отже треба розпочинати з «універсальної втрати ілюзії реальності». – Проте Шульцу таке становище не здається катастрофічним. «Якимось чином ми зазнаємо глибокого задоволення від того послаблення тканини дійсності, ми зацікавлені в тому банкрутстві реальності»⁷ (!).

Власне звідси й постала ця своєрідна філософія. Бо зазначена втрата хоча б ілюзії тої дійсності була б нестерпною, – пише Шульц, – якби не мала «відшкодування в якомусь іншому вимірі»⁸. (Ця комерційна, по суті, лексика нагадує про банкрутство його родинної крамниці. Та знайоме вже почуття ледь не загального розпаду.) Врешті виникло бачення, що немовби розділене на два протилежні «виміри». З одного боку, реальність, але дуже сумнівна. До того ж у стані розпаду. З іншого, потойбіччя, що дозволяло досліджувати ту реальність інакше, «не в категоріях фактів, а в їхньому духовному сенсі»⁹. Це звичний для Шульца погляд «у двох різних вимірах, які схрещувалися, зовсім у себе не проникаючи»¹⁰.

⁵ Шульц Б. Книга листів. – К.: Дух і літера, 2012. – С. 88.

⁶ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 117, 206.

⁷ Шульц Б. Книга листів... С. 89.

⁸ Там само.

⁹ Шульц Б. Літературно-критичні нариси. – К.: Дух і літера, 2012. – С. 13.

¹⁰ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 292.

Починає він, як і вся філософія, з осмислення світоустрою та вживає класичне поняття «субстанції». Насамперед у спінозівському сенсі, бо згадує врешті-решт її «радикальний монізм»¹¹ і відповідно до зазначеної традиції може назвати таку субстанцію «природою» чи, скажімо, матерією та весною. Ця «субстанція» перебуває немов у стані бродіння. Їй безперервно відтворює дивні «форми», що змінюються та зникають. – Отже, з'являється відчуття, ніби творіння нашого світу не припиняється.

Їй тоді виникає тема творця. – Деміурга... Це потужне творче начало, що набуває неначе різного вигляду. Бо ним є, приміром, і традиційний Єгова зі Старого Заповіту, й так само Франц Йосиф I, імператор Австро-Угорщини. Чи навіть і батько самого героя, – визначальна, напевне, постать у Шульца. Тут окремо варто згадати про викладену батьком у «Трактаті про манекенів» особливу й «вельми безбожницьку доктрину»¹², де проблема того творіння (чи «деміургії») стає справді центральною.

Та спершу про саме слово «деміург». У словнику давньогрецької це «майстер» і «ремісник». Або той, хто перетворює задум, якусь «ідею» на річ. І не дивно, коли Платон – аби зобразити створення всього видимого світу – каже саме про Деміурга. Про, власне, *бога*, що, виходячи з ідеального зразка, може створити всю дійсність... Але надалі, несподівано таке бачення набуває цілком інакшого смислу. Це відбувається на початку нашої ери, й важливо знову зазначити: в умовах *імперії*, тоді ще Римської, знов у східній її частині (де теж опинилися поруч не просто різні народи, на диво різні світогляди). Тоді склалася ще небачена мішанина з античних і давньоюдейських уявлень, а ще східної міфології й початкового християнства; вже пізніше ті погляди були названі «гностицизмом».

І з'явилося бачення, дуже схоже на Шульцове: на два його «виміри». Бо, з одного боку, – безвидна та «трансцендентна» царина справжнього Бога. Проте, з іншого, твердження, що поява нашого світу з усіма його недоліками й негараздами стала справою зовсім іншого божества (чи навіть і демона!). Вже згаданого Деміурга.

Їй таке його розуміння притаманне було для Шульца. – Він і справді перебуває на перетині різних уявлень, які стикаються в його життєвому світі. Бо необхідно підкреслити, що він є насамперед «асимілянт». Отож євреєм, який має прийняти ту мову й порядки, що пропонує домінуючий тут етнос. «Асимілянти походили переважно з кіл успішних єврейських міщан, це були сини торговців, лікарів та інженерів, які поривали з традиційним юдейським середовищем і віддавали дітей до німецьких чи польських гімназій...»¹³

¹¹ Шульц Б. Книга листів... С. 88.

¹² Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 37.

¹³ Поллак М. До Галичини. Про хасидів, гуцулів, поляків і русинів. Уявна мандрівка зниклим світом Східної Галичини та Буковини. – Чернівці: Книги – XXI, 2020. – С. 246.

Отже Шульц є «полонізованим євреєм» (як «еллінізованим юдеєм» є колективний і, сказати б, уявний винахідник уже відзначеного гностицизму). Тому й думка про Деміурга здається йому близькою. При цьому письменник іде ще далі й підкреслює, що той Деміург «не посів монополії на творіння – воно є привілеєм усіх духів»¹⁴... І тоді виникають оті дивацькі фантазмагорії, бо творіння вже припускає сумнівні й «нелегальні», так би мовити, методи, «цілий безмір еретичних і заборонених прийомів»¹⁵.

А відтак у «Трактаті про манекенів», устами батька, було визначено цілу «програму тієї другої деміургії, праобраз іще однієї генерації творінь»¹⁶. Аж до створення людини... Не для того, щоб уподібнитися Деміургу та стати ледве не богом, а тільки, щоб утворити дещо подібне людині, неначе дуже спрощену копію: «за образом і подобою манекена»¹⁷.

За всієї примарності тих ідей і м'якої, сказати б, іронічності Шульца, звідси вже відчувається його ставлення до тодішньої дійсності. – Це помітно насамперед у новелі про «вулицю Крокодилів». А насправді про розуміння власне сучасного світу. Тож ідеться про новітню «дільницю» (чи, буквально, «промислово-торговельний дистрикт») у місті. Й виникає загальне враження такого собі «хороводу маріонеток». – Усе забите «низькопробним товаром, великими восковими манекенами і перукарськими ляльками»¹⁸.

Та, звісно, за манекенами дуже легко впізнати саму сучасну людину. При цьому знову з'являються знайомі вже настрої та мотиви... «Ця дійсність, тоненька, мов папір, усіма шпаринами зраджує свою несправжність»¹⁹. І тоді відбувається вже відоме, бо «можливості в'януть і розпадаються в ніщо»²⁰.

На «дільниці», може, найбільше помітна риса, що стала для Шульца дуже важливою. – Чуття чи не суцільної, причому власне статевої зіпсутості, й ця риса відчутна навіть у погляді школярок. Отже йдеться про зрушення, притаманні саме сучасності... Примітний і продавець у крамниці, що схожий на трансвестита. «Той по-дівочому зм'який і зіпсований молодик...»²¹

Отже, теперішня дійсність є справді вельми сумнівною. Й найперше саме тому, що нарешті стає творінням отої «другої деміургії», бо насамперед є продуктом уже людської діяльності. Та звідси постала дуже велика загроза. Ця штучна й рукотворна реальність усе відвертіше віддалялася від основи, визначальної для життя.

¹⁴ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 38.

¹⁵ Там само. – С. 39.

¹⁶ Там само. – С. 40.

¹⁷ Там само. – С. 41.

¹⁸ Там само. – С. 80-87.

¹⁹ Там само. – С. 84.

²⁰ Там само. – С. 88.

²¹ Там само. – С. 83.

Слід окремо наголосити, що загальне чуття чи не всесвітнього зламу було дійсно поширене того часу. – Достатньо лише згадати популярного тоді Шпенглера і його книгу. Звісно, й Шульцу помітно, що світ аж занадто вже «занепав і зносився»²² й на завершення тої гри люди роблять останню ставку «перед великою ніччю, що надходить»²³... І спасіння можна справді чекати хіба з уявного потойбіччя. Саме це надихає пошуки Шульца.

Й, можливо, найперше його приваблює *книга*. До слова, це виглядає дуже природним, якщо зважати на походження Шульца, бо в єврейській уяві саме книга віддавна стає початком. «Усе виходить із книги. Все відбувається в книзі», – зауважує Деріда²⁴. – На відміну від усіх інших, що вклонялися різним істотам, євреї відчували святість у тексті закону божого.

Та згадана недовіра до дійсності (й, відповідно, до творця-Деміурга) дуже змінює ставлення до первинної книги... Коли батько нарешті дає герою саме Біблію, той відрізає: «Навіщо ти підсовуєш мені цей невдалий апокриф, тисячну копію, недолугий фальсифікат?»²⁵ Але втрата довіри до тої книги лише посилює спрагу до книги *справжньої*. Причому вона бачиться Шульцу не звичною та конкретною, – спочатку це відсторонений образ або зразок, отож: «Я зву її просто Книгою...»²⁶

Щоправда, вона раптово знайшлася. Й виглядала вкрай несподівано. Дійсно: то була дуже подерта підшивка старих об'яв і рекламних оголошень, або, точніше сказати, те, що від неї залишилося, бо, схоже, більша частина цієї «книги» була видрана для загортання продуктів. Отже, врешті лишилися тільки лічені сторінки; проте герою вона здається, по суті, просто безцінною. Й визначається ним як «Автентик». – Або буквально: це «святий оригінал, хоч і в такому глибокому приниженні та занепаді»²⁷.

Щоб осмислити значення тієї дивної Книги, слід одразу наголосити: вона важлива не сама, так би мовити, по собі. Й набуває ваги за посиланнями на щось інше. Це неначе теперішня книга Буття, тому, зрештою, виявляється, «що всі книжки тяжіють до Автентика»... «Це означає, що книжок меншає, Автентик натомість росте»²⁸. Тож ідеться про дещо схоже на книгу (так само цілком умовну), що згадана Борхесом у новелі про вавілонську бібліотеку. Там існувало припущення щодо книги, «в якій викладено зашифровану суть та короткий зміст усіх інших»²⁹.

²² Там само. – С. 142.

²³ Там само. – С. 238.

²⁴ Деріда Ж. Письмо та відмінність. – К.: Основи, 2004. – С. 150.

²⁵ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 120.

²⁶ Там само. – С. 117.

²⁷ Там само. – С. 127.

²⁸ Там само. – С. 128.

²⁹ Борхес Х.Л. Вигадані історії. – К.: КМ-БУКС, 2016. – С. 79.

Але Шульц одночасно хоче підкреслити й жалюгідність Автентика... Ця книга для нього справжня, втім, у трохи, сказати б, іронічному розумінні. Тут одразу треба згадати чуття ледь не всесвітнього розпаду, – тож і книга ніби справді відповідає тому настрою свого часу. «Мабуть, нас не вистачило на щось більше, ніж паперова імітація чи фотомонтаж, зібраний із вирізок залежаних торішніх газет»³⁰.

Як і розглянута книга, надто дрібними здавалися й описувані події. – Проте звідси постала, може, найбільша знахідка Шульца. Ми маємо нагадати про два його «виміри», що походили з юдейської давнини та відтворювали давню будову мислення, де, з одного боку, видима дійсність, а з іншого, суть усього буття, проте прихована й потойбічна... (Ця будова виникає з уявлення про невидимого Бога.) – Тоді глибоко провінційні, хоча й химерні сюжети, що були зображені Шульцем, отримують якесь інше (й суттєвіше) розуміння. За тими картинами мало справді перебувати щось істотніше, що, зрештою, надавало б їм особливого значення.

Що саме стоїть у Шульца за тими картинами? – Він окремо пояснює своє бачення в есеї «Міфологізація дійсності», де прямо й упевнено зазначає: «Суттю дійсності є *сенси*. Що не має *сенсу*, не є для нас дійсним»³¹. І звідси вже зрозуміло, чому реальність у нього надто сумнівна й опиняється на межі чи не фізичного розпаду; по суті, вона позбавлена сенсу... Проте набути його можливо за допомогою *слова*. Й саме це стає головною метою Шульца.

Тобто кожна його картина потребує свого *тлумачення*. Це, звісно ж, ускладнює читання та вимагає від уявного читача досить істотної підготовки й неабиякої кмітливості. До речі, можна відчути, що йдеться про дещо схоже на популярний тоді психоаналіз. Адже Фройд у своєму «Тлумаченні снів» окремо підкреслює, що «тлумачення» сну означає розкриття його «сенсу»³²... Тому будь-яка фантазмагорія може набути цілком осмисленого розуміння. Тут «усе має свій сенс...»³³

Але Шульцу, щоб осмислити дійсність і всі зображувані ним явища, найбільше потрібне слово. Й воно постає відлунням якогось іншого бачення, дуже давніх і майже забутих «історій». – Тому кожна, хай найдрібніша подія з особистого чи родинного життя може набути тут якнайглибшого смислу. Це справді «міфологізація» всіх описаних явищ або подій. Отже письменник (якщо зважити на здебільшого персональні його мотиви) хоче дійсно знайти, за словами самого Шульца, – свою «приватну міфологію, власні «історії», власний міфічний родовід»³⁴.

³⁰ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 89.

³¹ Шульц Б. Літературно-критичні нариси... С. 19.

³² Фройд З. Тлумачення снів. – Харків: Фоліо, 2019. – С. 103.

³³ Там само. – С. 324.

³⁴ Шульц Б. Книга листів... С. 90.

І тому зрозумілим є виняткове значення *батька*. Саме він є, по суті, тою найпершою ланкою, що пов'язує кожну людину з її далекими предками. Та справді стає фігурою, природною для такої міфологізації. Вже подібний до біблійного патріарха. «Він ще чекав і відтягував ту хвилину, коли підніме за собою весь свій люд і рушить у галасливу ніч разом з усім нав'юченим, незліченим, сотні разів помноженим Ізраїлем...»³⁵

Отже ці посилання на стародавні мотиви стають основою розуміння всього того, що відбувається. Причому варто згадати не тільки про «писані», вже засвоєні, сказати б, «історії», бо міфи здавна вкорінені значно глибше, десь у царині несвідомого. Тоді батько постане немов окремим «архетипом», якщо рухатися від Юнга. – Це, звичайно, «старий мудрець», і дуже примітно, що в Юнга це насамперед архетип уже згаданого сенсу (!), який висвітлює «хаотичні темноти звичайного життя»³⁶.

Втім, і батько не здатний опиратися тому розпаду, що триває надалі. Тому письменник описує його довге згасання та смерть як особливо значущі. (Можна згадати, що Фройд у цитованій вище книзі визначає батькову смерть як «найвідчутнішу, найгострішу втрату в житті чоловіка»³⁷.) Тобто Шульц описує декілька стадій у деградації та відчуженні батька, що згодом отримує вже немовби пташині риси й перетворюється нарешті на таргана. І зникає... Ніби згадка про «Перетворення» Кафки, дуже шанованого Шульцем.

Отже це відчутно знецінює всю «батьківську» міфологію, й напевне може постати питання про найглибші витoki міфу. Тож і маємо врешті-решт опинитися «на кінці наших слів», «на другому боці речей». Де й позначиться найістотніше. – «Ми на самому дні, коло темних підмурівків, у Матерів»³⁸. Очевидно, це посилання на «Фауста» Гете, що згадує Матерів.

Але важливі не тільки ті прадавні богині... Вся справа тут у природі самої *жінки* в якнайглибшому, світовому, так би мовити, сенсі. Для Шульца, по суті, це підґрунтя всього буття, бо жіночі риси помітні навіть у тій-таки філософській «матерії». – Це слово, до речі, походило від латинського *mater*. Адже це саме *matir!* – У письменника та матерія «...без кінця переливається сама в собі, зваблює тисячами солодких заокруглень і м'яких улоговин...», якась і справді «хтиво покїрна, по-жіночому пластична»³⁹. – Дуже природно, що материнство зображене ним у гранично тілесному та чуттєвому вигляді... Та ще й із «кислуватим запахом немовляцтва й налитих молоком грудей». Отими «пахощами жіночності й материнства...»⁴⁰

³⁵ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 254-255.

³⁶ Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. 2-е вид. – Львів: Астролябія, 2018. – С. 57.

³⁷ Фройд З. Тлумачення снів... С. 6.

³⁸ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 167-170.

³⁹ Там само. – С. 38.

⁴⁰ Там само. – С. 220, 221.

Здається, суто жіноча тілесність є справді (принаймні для Шульца) підґрунтям усього світу, – це і така собі Тлуя, божевільна міська «кретинка», що «схожа на поганського божка», вона «з ошалінням навалюється м'ясного кольору лоном на здеревіле бузинове стебло». Це, приміром, і тітка Агата, «велика й дебела, з округлим і білим тілом...» Ота начебто «самоплідність»... Або ж, інакше сказати, «хвиля самодостатньої жіночності...»⁴¹

По суті, це згадана вже субстанція, «причина самої себе» (*causa sui*), згідно з уявленнями Спінози. Й, набувши такого статусу, це жіноче «начало» буде підкорювати чоловіче. Саме тут і доводиться говорити про доволі тонке й делікатне питання. Вже найперші коментарі стосовно творчості Шульца майже відверто закидали йому сексуальне, мазохістського типу «збочення»... Це неначе підтверджували й художні його роботи, де справді були зображені молоді звабливі жінки. Та ще й увагу було спрямовано переважно на ноги... (Й, можливо, ще на взуття.) Втім, окремо треба сказати про фігури чоловіків, які при-нижено, причому суто буквально, плазували попід ногами жінок...

Б.Шульц. Зачароване місто II. 1920-1922 рр.

Адже подібного враження не зміг уникнути навіть Єжи Фіцовський, польський поет і прозаїк, який нарешті й відкрив уже забутого було Шульца. Захоплюючись його творчістю, Фіцовський одначе згадує певні «слабкості його характеру»⁴² і найперше, «можна сказати, клінічний мазохізм Шульца». Й «нерозлучно супутній йому фетишизм»⁴³. Оті загальновідомі прикмети начебто визнаної перверсії...

⁴¹ Там само. – С. 11, 13.

⁴² Фіцовський Є. Вступ до Книги листів // Шульц Б. Книга листів... С. 16.

⁴³ Фіцовський Є. Регіони великої ересі та околиці. – К.: Дух і літера, 2010. – С. 109.

Та мусимо пригадати, що головним є не зовнішній вигляд, а «сенс»... Отже сцени того «приниження» вимагають якогось іншого, значно глибшого тлумачення й розуміння. – Насправді це знову пошуки міфу, проте сягнути такого рівня може далеко не кожна подія. Хоч якою вона постане приватною й особливою, за нею має проглянути дещо більше. Дещо здавна вкорінене десь у досвіді людства. Й найперше треба згадати про колективне несвідоме, згідно з уявленням Юнга, – це, наприклад, архетип отого «старого мудреця», що позначає пошуки сенсу, дуже важливий у Шульца та втілений в образі власне батька.

Втім іще важливішим є такий архетип, як «аніма». – Згідно з Юнгом, ідеться про неначе праобраз усього життя, що насамперед у баченні чоловіка має набути суто жіночої форми. Це дійсно щось якнайглибше, де немає ще поділу на будь-які «категорії», на добре та погане. (До слова, тому й потрібні пошуки сенсу.) Тож якось осмислити цю стихію жіночності можна справді лише звернувшись до міфології...

По суті, такі мотиви відчутні в архаїчному світобаченні всіх народів. Але, звичайно ж, одразу варто відзначити погляди, що здавна були поширені в єврейському середовищі. При цьому йдеться не стільки про «канонічну», можна сказати, традицію зі Старого Заповіту, скільки про погляди кабалістів і хасидів. Адже суто біблійне бачення видається майже виключно чоловічим. (І напевне не випадково саме батько дає герою свою Біблію.) Й зовсім інше тлумачення ми знаходимо в уявленні кабалістів, – у створеному ними вченні тема жіночої сутності не просто помітна, вона великою мірою стає сенсом усього вчення.

Й найперше це справді міфологічні, по суті, мотиви щодо з'єднання чоловічого та жіночого. Тоді навіть і Богу треба мати дружину. Це Матроніт. Отже постать іще й жіночого божества. До того ж їхні стосунки зображені саме так, як у шлюбі. – Проте, зрештою, відбувається та подія, що, звичайно, стає ключовою в єврейському світобаченні, – це руйнація *храму* в Єрусалимі (що здійснена була римлянами 70 року н.е.), й та подія символізує всі біди, що відбуваються потім. А саме: вигнання, розпорошення й утиски...

Та найгіршим є розлучення тої божественної пари, твердо впевнені кабалісти й хасиди. Тоді на місці дружини, біля Бога з'являється (тут увага!) ще вчорашня служниця, що зветься Ліліт, або підступна й чарівна демонія, яка звабила самого Бога! Вона вважалася саме «прекрасною спокусницею, що переслідує самотніх чоловіків у їхньому нічному неспокої...»⁴⁴ Певна річ, у народному розумінні та подія постала доволі прикрою. – Не враховуючи такі настрої, непросто буде збагнути деякі сцени, зображені Бруно Шульцем. І найперше стосунки батька героя, цього домашнього Деміурга, з Аделею, служницею (!) в їхньому домі.

⁴⁴ *Патай Р.* Иудейская богиня. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – С. 270.

Тут одразу відчутна сила спокуси, що постійно походила від Аделі... Передовсім ідеться про сцену, де батько читає свою «лекцію» про манекенів. І раптом... ота дівуля «підняла краєчок сукні, повільно виставила з-під нього обтягнуту чорним шовком ступню й потяглася нею, ніби змія голівкою»⁴⁵. Для батька це стало майже нестерпним, – і він якось одразу «закрився в собі, змалів і згорнувся». Проте це ще не все, бо надалі вже взагалі несподіване: «...підвівся, механічно ступив крок уперед і зсунувся на коліна»⁴⁶.

Письменник іще й навмисне загострює тут увагу, бо нібито зазначає, що це тільки «дрібний і несуттєвий інцидент», і тому радить ігнорувати його «з такою ж легкістю, що й ми». – Та насправді це безсумнівна кульмінація тієї дивної міфології й філософії. Певне, батько схиляється не перед Аделею. Це давня традиція й віковічні пошуки мудрості схиляються перед основою всього земного життя, – каже «невизнаний геній з Дрогобича»⁴⁷...

*Запоріжжя,
наприкінці 2021 р.*

⁴⁵ Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання... С. 41.

⁴⁶ Там само. – С. 42.

⁴⁷ Андрухович Ю. Коханці Юстиції. – Чернівці: Меридіан Черновіц, 2018. – С. 173.